

67-72-66/2
09.06.17р.

До Спеціалізованої Вченої ради
Д 35.052.19 у Національному університеті
“Львівська політехніка”

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Мужа Валерія Вікторовича
на тему: «Юридичні засоби формування колективної правосвідомості»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень**

Актуальність теми дослідження. У дисертаційному дослідженні Мужа Валерія Вікторовича проведено теоретичне узагальнення й запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному аналізі юридичних засобів формування колективної правосвідомості.

Актуальність дисертаційного дослідження В. В. Муж виявляється у тому, що пошуком шляхів розвитку громадянського суспільства приділяється значна увага як у нашій країні, яка відповідно до Конституції проголошена соціальною, демократичною, правою державою, так і в низці країн, що розвиваються. Реалізація цього процесу покликана на вивчення різних факторів правового впливу. Одним з таких факторів (правових явищ) є колективна правосвідомість.

Крім того, актуальність дисертаційного дослідження В. В. Муж підвищується у зв'язку з тим, що воно виконувалося відповідно до НДР Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри», державний реєстраційний номер 0113U002433.

Таким чином, дисертаційне дослідження утворює належне наукове підґрунтя для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, яке сприятиме ефективному вирішенню можливих проблем у сфері дотримання прав і свобод людини.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування з теоретико-правових позицій якісного впливу правової свідомості на стан розвитку суспільства та проведення аналізу юридичних засобів її формування з огляду на колективний характер соціалізації особи. Відповідно до мети сформульовані завдання роботи. Вони логічно пов'язані між собою, а їх вирішення дозволяє досягти визначену у роботі мету та розкрити тему роботи. Коректне визначення мети та постановка наукових завдань дослідження, вірне виділення об'єкта та предмета дослідження, застосування необхідної методологічної бази та володіння засобами наукового пізнання надали автору можливість одержати результати, які характеризуються повнотою та достовірністю, і є апробованими.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Обсяг роботи відповідає встановленим вимогам та складає 205 сторінок. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел та додатка (Зведеної таблиці результатів соціологічного дослідження).

Розділ I дисертаційного дослідження присвячений історіографії та методології колективної правосвідомості. У ньому автор спочатку викладає хронологію дослідження колективної правосвідомості в залежності від розвитку філософсько-правової думки. Забезпечено якісний аналіз методологічної бази, попередньо дисертантом сформульовано поняття «методологія правосвідомості» та охарактеризовано сутність методу її дослідження. У зв'язку з багатогранністю колективної правової свідомості, її духовною рефлексією встановлено необхідність застосування комплексного

підходу до пізнання цього явища з використанням методів інших суспільних наук.

Розділ II присвячений дослідженню колективної правосвідомості в теорії права. Окрім формулювання поняття колективної правосвідомості, у цьому розділі автором здійснено загальну характеристику моделювання правосвідомості використовуючи загальноприйняті філософсько-правові теорії права (природно-правова, позитивістська, історична, психологічна та соціологічна школи права). Дисертант цілком вірно вважає, що юридичне моделювання правової свідомості потребує належного теоретичного підґрунтя та напряду залежить від сформованого в суспільстві розуміння самого права.

Розділ III присвячений саме формуванню колективної правосвідомості. У цьому розділі автором застосовано порівняння стану та формування правосвідомості в різних типах правових систем, різних країнах, опираючись на певні чинники (в нашому випадку на релігію), що дало змогу зосередити увагу на важливості підвищення її рівня серед окремих прошарків населення. Зокрема зазначено, що правосвідомість суддів в країнах англо-американської правової сім'я має вкрай важливе значення, оскільки останні формують позитивне чинне право своєї держави. При чому, дисертантом слушно не заперечується той факт, що в країнах з іншими типами правових систем, правосвідомість суддів не відходить на другий план.

Цікавою та новою є позиція дисертанта щодо визначення умов формування колективної правосвідомості, до яких автором віднесено часову тривалість (сталість) колективу, урівноваження правових емоцій, вступ колективу в стосунки з іншими колективними утвореннями, моральні установки, які сформовані на звичаях і традиціях та ієрархічну структуру

Кожен з розділів дисертаційного дослідження завершується висновками, так само як і дисертаційне дослідження у цілому.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження. Достовірність і

обґрунтованість наукових положень дисертації досягнута за рахунок застосування різноманітних методів дослідження, а також опрацювання значного масиву вітчизняної та зарубіжної літератури, законодавства України.

Переходячи до оцінки новизни основних положень, висновків дисертації слід відзначити, що у дослідженні автор поставив перед собою нерозроблені раніше наукові завдання, розв'язання яких дозволило одержати нові наукові результати і виробити ряд пропозицій. Автором на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Автором уперше у вітчизняній науці загальнотеоретичної юриспруденції: запропоновано ідеальну конструкцію колективної правосвідомості, для чого застосовано ключові положення теорій походження та розуміння права шляхом поєднання якісних основ природно-правової, позитивістської, соціологічної, психологічної та історичної шкіл права; окремо виділено «примиренську» теорію права як найбільш придатну для моделювання правосвідомості суспільства і виражену через її суспільну мету, тобто з виокремленням позитивного впливу на підвищення якості правового регулювання; викладено наукову позицію щодо розгляду мети правової свідомості в широкому та вузькому значеннях.

Крім того удосконалено теоретичну модель колективної правосвідомості та юридичні засоби її формування.

За результатами дисертаційного дослідження набули подальшого розвитку з'ясування впливу на правосвідомість релігії та моралі та роль правосвідомості як мотиву до правомірної поведінки.

Викладене дозволяє визначити, що дисертація має наукову новизну, яка полягає у тому, що вона є першим в Україні комплексним науковим дослідженням, у якому комплексно розкрито юридичні засоби формування колективної правосвідомості.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю їх використання:

- у правореалізації – з метою підвищення рівня правосвідомості суспільства;

- у нормотворчості – для підвищення ефективності процесу правотворення через підвищення рівня правових знань суб'єктів нормотворення;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Теорія держави та права», «Історія політичних та правових вчень», «Порівняльне правознавство», «Філософія права» та для підвищення рівня юридичної підготовки та освіти.

- у науково-дослідній роботі – для подальшої розробки теоретико-правової концепції юридичних методів формування колективної правосвідомості.

Дискусійні положення та зауваження. Поряд з викладеним, у дисертації є положення, які сприймаються неоднозначно, видаються суперечливими або потребують додаткового обґрунтування.

1. Обґрунтовуючи актуальність теми дослідження, дисертант зазначає, що мало уваги приділяється колективній формі правосвідомості, тим самим провокуючи думку про меншу значимість індивідуальної правосвідомості. (с. 2 автореф.). На захисті було б доцільно аргументовано підтвердити цю наукову позицію.

2. При здійсненні аналізу формування колективної правосвідомості, порівняння її стану в державах (розділ III) дисертант значно опирається на релігію, приділяючи меншу увагу, хоча не обходить їх стороною, іншим формам свідомості, таким як мораль, етика та ін. Сподіваємося ці питання будуть предметом наступних досліджень В. В. Муж.

3. У підрозділі 2.1 автор частково вводить та застосовує поняття «рівень правосвідомості», хоча в літературі відсутнє усталене його розуміння. За таких умов необхідно було б детальніше охарактеризувати

дане поняття, оскільки дисертант тільки вказує на доцільності використання поняття «рівень правосвідомості», яке буде проводити градацію стану правосвідомості в суспільстві чи правову сформованість в цьому аспекті окремого індивіда.

Загальний висновок. Втім, висловлені зауваження характеризують складність дослідженої проблеми, мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження. Вказані вище зауваження мають бути спрямовані на подальше поглиблення проведеної автором дослідницької роботи.

Дисертація відповідає профілю спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Її основні тези і принципові положення відображені в у 8 наукових працях, тезах виступів на науково-практичних конференціях

Зауважень стосовно повноти викладення матеріалів дисертаційного дослідження в опублікованих працях немає. Оформлення дисертації також не викликає зауважень.

Автореферат відповідає змісту дисертації та повністю відображає основні положення і результати дослідження.

Вважаю, що дисертація Мужа Валерія Вікторовича «Юридичні засоби формування колективної правосвідомості» є завершеною і самостійно виконаною працею, в якій отримані науково обґрунтовані результати.

Виконана наукова робота сприяє розв'язанню важливого наукового та науково-прикладного завдання, що полягає у розробці методів та способів забезпечення правопорядку в суспільстві через підвищення правосвідомості населення.

Дисертація відповідає вимогам, встановленим у п.п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами та доповненнями), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата

юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри філософії та теорії права
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

О. І. Миронюк

Підпис О. І. Миронюк засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Курбані І. М.
" 07 " 06 2023

